



ביאורים

אחרי שנגענו מעט בפירוט מעשיו של החסיד, מגיע הרמח"ל לאופן המיוחד והשלם שבו עושה החסיד את מעשיו. במעשיו מופיעים שני עניינים - האהבה והיראה. מתוך אהבתו לבורא הוא מקיים את מצוותיו בדבקות ובשמחה, על כך נלמד עוד בימים הבאים. יראתו של החסיד אינה יראה מעונש, אלא באה מתוך הכרה בעליונותו של הקב"ה לעומת קטנותו של האדם - יראת הרוממות. מעשי היראה מתבטאים בשני אופנים המבטאים עיקרון זה. ישנם מעשים שבהם מדגיש החסיד את קטנותו של האדם מול ה', וישנם מעשים שבהם הוא מדגיש את עליונותם וכבודם של ה' ושל תורתו.

בתפילתו החסיד מדגיש את ערך היראה. הוא מדמה את עצמו כאילו הוא עומד לפני הקב"ה ומדבר עמו. מתוך עמידה לפני ה' ניכר ביותר הפער הגדול בינו לבין הקב"ה. כך הוא נוהג גם בכל מצוה שעושה - עשיית המצוה לפני ה'. גדולתו היא שמחשבותיו אינן נשארות רק בלב, אלא באות לידי ביטוי גם בצורה שבה הוא עושה את מצוותיו. עמידתו בתפילה אינה בקומה זקופה אלא כפופה, כעבד לפני אדונו. כך השתחוות בתפילה באה מתוך הפנמה עמוקה של מקומו של האדם לפני אלוהיו. גם בעשיית חסד עם הבריות החסיד יודע שהוא אינו מתקרב למעשיו העצומים של הקב"ה, ועל כן לא נותן לגאוה לשלוט בו ונוהג בצניעות ובענווה.

הרחבות

• יראה ואהבה

עקר היראה היא יראת ה' הרוממות. בהמשך הספר [פרק כד] מבאר הרמח"ל כי יראת העונש נובעת מהדאגה של האדם לעצמו ולחיי - הפחד מעונש. יראת הרוממות, שהיא מדרגה גבוהה יותר בעבודת ה', נובעת מאהבת ה' והרצון לכבודו.

האברבנאל כותב ששייכות האדם ליראת העונש או הרוממות תלויה במדרגתו: "בעל השכל השלם אשר יש לו היראה השכלית אינו ירא מפחד העונשין והבהלות כלל והאיש החמרי אשר הוא יגור מהעונשים אין לו מבוא ביראת המעלה והשכל" [דברים י, יב]. האברבנאל מזכיר כי יראת הרוממות מכונה בפי רבים אהבת ה'. אולם, האדמו"ר הזקן מסביר כי בבחינת הרוממות ישנם שני עניינים - אהבה ויראה. כעין שתי כנפיים המרוממות את האדם בעבודת ה' [תניא פרק טז ועוד].

הרב קוק כותב כי ישנם צדיקים מיוחדים שלעתים מרגישים כי עליהם לעשות תשובה על חוסר האיזון בין יראתם מהבורא לאהבתם אותו: "ישנם צדיקים כאלה... שגם אם הדבקות תהיה ממולאה רק מצד אחד, מיראה לבד או מאהבה לבד, הם מרגישים בזה כבר פגם עצום ופרוק של חבור הסדר האלהי בעולם, ונפשם עורגת לאחוז במדת התשובה העליונה, לתקן את הקלקול... וגם אם המזוג של היראה עם האהבה לא יהיה נושא את המשקל השווה הראוי לו, אם חלק אחד יכריע יותר מדי על חברו, הם שבים בתשובה ועולים עד המקום העליון" [אורות התשובה, יד, לט].

החלק השני מן החסידות הוא באפן העשייה.

והנה גם זה נכלל בפני עניינים. אמןם תחתייהם נכללים פרטים רבים, וישנים הראשיים הם, היראה והאהבה - שני עמודי העבודה האמתית שזולתם לא תכון כלל.

בכלל היראה יש ההקנעה מלפניו יתברך, הבששת בקרב אל עבודתו, והפבוד הנעשה אל מצוותיו אל שמו יתברך ואל תורתו. ובכלל האהבה, השמחה, הדבקות והקנאה. ועתה נבארם אחד אחד:

הנה, עקר היראה היא יראת ה' הרוממות, שצריך האדם לחשב בעודו מתפלל או עושה מצוה, כי לפני מלך המלכים הוא מתפלל או עושה המעשה ההוא. והוא מה שהזהיר התנ"א (ראה ברכות כח ע"ג), "וכשאתה מתפלל, דע לפני מי אתה מתפלל".

והנה שלשה דברים צריך שישתכלל האדם ויתבונן היטב פדי שיגיע אל זאת היראה, האחד, שהוא עומד ממש לפני הבורא יתברך שמו, ונושא ונותן עמו, אף על פי שאין עינו של אדם רואהו. ותרצה כי זה הוא היותר קשה שיצטרך בלב האדם ציור אמתי, יען אין החוש עוזר לזה כלל, אמןם מי שהוא בעל שכל נכון, במעט התבוננות ושימת לב יוכל לקבע בלבו אמתת הדבר, איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן, ומאיתו הוא מבקש, והוא יתברך שמו מאזין לו ומקשיב לדבריו, כאשר ידבר איש אל רעהו, ורעהו מקשיב ושומע אליו.

ואחר שיקבע זה בדעתו צריך שיתבונן על רוממותו יתברך אשר הוא מרומם ונשגב על כל ברכה ותהלה, על כל מיני שלמות שתוכל מחשבתנו לדמות ולהבין.

ועוד צריך שיתבונן על שפלות האדם ופחיתותו, לפי חמריותו וגסותו, כל-שכן לפי החטאים שחטא מעודו, כי על כל אלה אי אפשר שלא יחרד לבו, ולא ירעש בעודו מדבר דבריו לפניו יתברך ומזכיר בשמו ומשתדל להרצות לו. הוא מה שאמר הפתוב (תהלים ב, יא), "עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה". וכתוב (שם פט, ח), "אל נערץ בסוד קדשים רבה ונורא, על כל סביביו". כי המלאכים - להיותם יותר קרובים אליו יתברך מבני הגוף החמרי, קל להם יותר לדמות שבח גדלתו, על כן מוראו עליהם יותר ממה שהוא על בני האדם. ואמןם דוד המלך עליו השלום היה מושבח ואומר (שם ח, ח), "אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך", וכתוב (מלאכי ב, ח), "מפני שמי נחת הוא", ואומר (עזרא ט, ו), "אלקי, בשתי ונכלמתי להרים אלקי פני אליך".

ואולם היראה הזאת צריך שתגבר בלב בתחלה, ואחר כך תראה פעולותיה גם באיברי הגוף, הלא המה, כפד הראש וההשתחוואה, שפלות העינים וכפיפת הידים, כעבד קטן לפני מלך רב, וכן אמרו בגמרא (שבת י ע"א), "רבא פכר ידיה ומצלי, אמר, כעבדאי קמי מאריה".

ולא ירעש - לא יזדעזע. ונורא - גורם ליראה. להיותם - בגלל שהם. מבני הגוף החמרי - יותר מבני אדם. נחת הוא - מתיירא הוא. רבא פכר ידיה ומצלי, אמר, כעבדאי קמי מאריה - רבא חבק ידיו באצבעותיו והתפלל. אמר - (הסביר מהו הטעם למעשיו): 'כעבד לפני אדוני'.